

Elisa Moragas i Badia (23 d'octubre de 1993)

Elisa Moragas i Badia. Una Mestre i una Escola: Nabí.

Trets biogràfics

A Barcelona, a l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat de l'any 1969 (que es va programar sota el nom d'Alexandre Galí), es va portar a terme un curs sobre Pedagogia Freinet. Va ser un curs de presentació, un intent de començar a divulgar les tècniques Freinet i els principis que l'inspiren.

Cal recordar quin ambient polític i social es vivia en aquell moment. De manera retardada, o més aviat amagada, es vivia, encara, l'esperança de la revolució del 68. Recordem situacions tant emblemàtiques i reprimides com la defenestració del bust de Franco des del balcó principal de la Universitat de Barcelona, la declaració de l'estat d'excepció...

També és pertinent recordar que és el moment en què es comencen a conèixer els corrents pedagògics innovadors de fora de l'estat espanyol (la pedagogia institucional, el no directivisme, Rogers, Illich, Neill... Freinet)

Elisa Moragas (1927 – 2006) va ser l'organitzadora d'aquell curs. A molta gent aquell curs ens va obrir els ulls per entendre les possibilitats d'aprendre que tenen les criatures a partir de l'organització de situacions d'experimentació, d'expressió, de comunicació. Vam aprendre que el saber pot ser compartit i que s'aprèn a partir de la construcció de discursos

participatius. Vam aprendre que cal instituir, en les nostres aules, espais i temps per a situacions mediadores de sabers i d'emocions.

L'Elisa provenia d'una família benestant i va créixer en un ambient culturalment molt ric. Va anar a escola a la Mútua Escolar Blanquerna dirigida per Alexandre Galí.

Vaig tenir l'ocasió de començar el meu aprenentatge com a alumna en una gran escola, la Mútua Escolar Blanquerna, que un grup de pares, amb el senyor Alexandre Galí, van fundar el 1924 quan el dictador Primo de Rivera va clausurar l'escola graduada de la Generalitat

Després de la guerra civil va cursar estudis de magisteri i va treballar com a directora del parvulari de l'Escola Sant Gregori que havia estat fundada amb el guiatge del senyor Galí. En aquesta època pren contacte amb diversos mestres i pedagogs que treballaven per la renovació educativa i per recuperar el patrimoni pedagògic català anterior al 1939.

Vaig entrar a treballar com a mestra a l'escola Sant Gregori des de la seva fundació, el 1954 fins el curs 1967-68 (...) Durant aquests anys em vaig relacionar amb les escoles i els mestres preocupats per la renovació pedagògica. Alguns d'aquests mestres ens reuníem a casa del senyor Galí i altres pedagogs d'abans de la guerra com el senyor Artur Martorell, el senyor Masclans, etc. L'interès dels joves mestres i la necessitat d'ajudar-nos van portar a crear diversos grups que treballaven i que van acabar reunint-se quasi tots al voltant de Rosa Sensat i Coordinació Escolar a partir de 1965.

Posteriorment, pren contacte amb la pedagogia Freinet. Assisteix a un congrés internacional i viu una temporada a l'École Freinet de Vence. És en la seva estada a França que pren contacte amb altres mestres espanyols (Ferran Zurriaga, Josep Rovira, Pere Fortuny...) i consolida el seu pensament pedagògic.

L'any 1968 vaig entrar en contacte amb el mètode Freinet en un estatge internacional a Nus, a la Vall d'Aosta. La forma de treballar i la creativitat d'aquells mestres em van causar un gran impacte. A partir d'aquell moment vaig moure'm per poder conèixer directament l'Escola Freinet de Vence on vaig fer-hi una llarga estada convivint amb mestres i alumnes del pensionat. Més endavant, vaig tornar-hi diverses vegades. Allà vaig acabar de comprendre la importància de la creativitat, l'interès en el treball, la llibertat i la responsabilitat que els infants són capaços d'aconseguir.

La seva vinculació amb el moviment Freinet és palesa, també, per llur participació en diversos stages i congressos a l'estat espanyol (Santander, 1969; Montcada, 1970; Oviedo, 1971; Mollet, 1972; Barcelona, 1975), en la intervenció en diversos cursos sobre la pedagogia Freinet a diverses Escoles d'Estiu de Rosa Sensat, en les trobades del grup Freinet de Barcelona i en les trobades divulgatives d'aquest grup. També es pot destacar la seva intervenció en la constitució d'ACIES (Asociación Cooperativa para la Imprenta Escolar) i, posteriorment, en la del Moviment Cooperatiu d'Escola Popular (MCEP).

Elisa Moragas i Freinet a Catalunya

El curs de l'Escola d'Estiu de l'any 1969 va significar l'inici de la creació del grup territorial de Catalunya del moviment Freinet. Des de llavors es van anar organitzant diverses

trobades tant de formació i consolidació del grup com de caràcter divulgatiu en les que Elisa Moragas va intervenir activament.

Molts mestres i moltes mestres han incorporat, des de llavors, en les seves tasques quotidianes, elements com ara el text lliure, el càlcul viu, l'assemblea de classe, les conferències, la revista, el llibre de vida, el pla de treball individual, el pla de treball col·lectiu, les tècniques d'autoavaluació, la impremta escolar i les tècniques d'impressió i de comunicació, la revista de classe, l'art infantil, etc. etc., Tot plegat, cal reconèixer-lo, és un univers pedagògic d'una gran actualitat i d'una gran magnitud. El perill que podem advertir actualment és que s'incorporin a les aules determinades tècniques sense els principis que les justifiquin, sense consciència dels referents teòrics.

L'Elisa va ser una de les mestres que va fer possible la reincorporació dels elements elementals per a una pedagogia renovadora basada en l'activitat i la vida de l'infant; en la funcionalitat dels aprenentatges; en l'expressió lliure i en la comunicació; en el rigor i l'exigència del compromís de ser, d'aprendre i d'ensenyar. Principis definits en el corrent de l'Escola Nova que es reforcen pel pragmatisme del pensament de Freinet.

La seva dedicació a l'educació va ser total. L'Escola Nabí, de la que va ser fundadora, és encara un centre de referència pel que fa a l'educació a partir de la creativitat, de l'expressió lliure i els marcs i àmbits de comunicació entre els infants.

L'Elisa va ser una mestra vocacional, entregada a la feina d'ensenyar. El seu discurs sempre girava a l'entorn de les criatures, de la seva felicitat, del seu context, de les maneres d'ensenyar... i encara diria que, fins i tot, més enllà dels requeriments administratius als que es va veure obligada a fer-hi front.

La seva vinculació a una educació renovadora, d'altra banda, segurament va venir donada, també, pel mestratge que va rebre del senyor Galí (vet aquí la referència que he fet al principi) al que tot sovint citava. D'aquesta influència es pot destacar l'interès i el rigor en l'observació dels infants; el control i l'exigència en les seves tasques; els sistemes i registres de les apreciacions dels mestres; la bonhomia, la proximitat i el distanciament.

És quan descobreix el pensament i les tècniques pedagògiques Freinet quan troba la manera de dur a terme de forma pràctica les seves inquietuds educatives.

Jo diria que l'Elisa ha fet una aportació a l'educació del nostre país amanida en el rigor noucentista i la revolució del 68. En qualsevol cas, malgrat que molta gent no l'hagi coneguda, Elisa Moragas és una mestra ineludible a l'hora pensar en la renovació educativa avui i així hauria de ser reconeguda.

L'escola Nabí

Quan torna a Barcelona, després de l'estada a l'École Freinet de Vence, un grup de famílies li proposen que es faci càrrec de la creació d'una escola per als seus fills i així, el 1969, es

posa en funcionament una escola petita, ubicada al barri de Sarrià de Barcelona, amb el nom de Tàber Primària, que acull una mica més d'un centenar d'infants amb cinc mestres. Per motius diversos de caire ideològic i pedagògic, aquesta escola pateix una escissió i els mestres fundadors i una part de l'alumnat s'estableixen a Vallvidrera, el 1972, en una nova escola: l'Escola Nabí.

Ella va ser la fundadora de l'Escola Nabí que es constituí com a cooperativa de treballadors.

Nabí és una paraula hebrea que significa profeta (altres diuen que és aràbiga. En qualsevol cas, és ben igual perquè l'important és el significat abans de les territorialitats lingüístiques).

Nabí també va ser un corrent artístic, postimpressionista que pretenia impregnar de significats intensos les pinzellades ràpides i distingibles.

Nabí, però, també és el títol d'un poema de Josep Carner que, al meu entendre, vol explicar dramàticament i metafòrica la situació de la Catalunya durant els anys que ell la va viure tot fent referència al profeta Jonàs:

*Llavors, per tres anyades malsegures
desferen l'hort i les pastures
la pedra i les malures
i el blat se'm va neulir.
Em robà les ovelles de la pleta
un príncep que la tenda tragina prop de l'areny.
I jo, ferit d'una sageta,
farfallava com un que no té seny.*

Em sembla, si no recordo malament, que va ser un pare dels primers alumnes que va proposar el nom per a una escola que renaixia. Renaixia perquè, com una mena d'Au Fènix, venia d'una situació traumàtica fruit de conjuntures ideològiques, especialment manifestes a les escoles progressistes i en el pensament pedagògic d'aquell moment convuls. Estic parlant dels darrers anys seixanta.

En qualsevol cas, Nabí, la paraula, era molt encertada tenint en compte els principis pedagògics sobre els que es va voler construir una escola cooperativa. Crec que, encara avui és pertinent reflexionar sobre aquests principis.

El projecte pedagògic

Elisa Moragas va ser la responsable de la definició de la línia pedagògica de l'escola que, d'una banda recollia l'herència noucentista (tan necessària ara, segons el meu parer) de Carner; l'esperit de renovació que propugnaven els nabís i el concepte de l'escola com a profecia, com a utopia necessària, com allò que és necessari ara, per als nostres infants i demà per als infants dels nostres infants.

Vull reproduir textualment el document que l'Elisa va redactar i que els mestres de l'escola van aprovar en el seu moment. Es va titular "Projecte d'Escola en el seu aspecte pedagògic". Aquest projecte va ser redactat per l'Elisa Moragas i va ser aprovat per l'equip de mestres el mes d'abril de 1969. Posteriorment, va ser revisat i tornat a aprovar el mes de gener de 1972.

Aquesta és la versió del 1972 que presenta molt poques diferències respecte de la del 1969.

El text és el següent:

PROJECTE D'ESCOLA EN SEU ASPECTE PEDAGÒGIC

L'escola és oberta a tothom. L'obertura la concebem com una acceptació de l'infant en totes les seves característiques (econòmiques, socials, religioses, intel·lectuals) no com l'enfrontament de diverses ideologies, fruit del pensament adult.

FINALITAT

- *La formació intel·lectual i social de l'infant*
- *Ajudar-lo a descobrir el que porta a dintre, respectant la seva llibertat i fent que es senti responsable i sigui capaç d'arribar al seu màxim desenvolupament.*

SISTEMA

L'escola serà dinàmica per poder trobar en cada ocasió el mètode més vàlid per la finalitat que es proposa, tenint sempre presents les realitats i condicionaments que ens envolten, però sense perdre de vista que hem de fer l'infant apte per a viure en el món que li tocarà viure, segurament molt diferent del nostre d'ara i que, per tant, haurà de ser capaç de saber-lo canviar si convé.

- *El sistema es basa, essencialment, en l'educació de la llibertat i de la responsabilitat. S'han d'acceptar els infants amb les seves qualitats i defectes però sense oblidar que l'infant també ha d'acceptar els grans amb les seves limitacions i defectes per evitar, així, fer criatures consentides amb esperit críticodestructiu i egocèntriques.*
- *Donar molta importància a les activitats que ajuden a desenvolupar la seva creativitat i l'aboquen cap enfora (l'expressió en totes les seves dimensions).*
- *Molta exigència en l'aspecte de convivència social i en les activitats que eduquen la voluntat (treball en grup, responsabilitats col·lectives, esports...)*
- *Tenir en compte els programes oficials d'ensenyament.*
- *El mestre ha d'ésser més un guia que encamina l'infant per a què arribi a conèixer les coses a través d'un descobriment personal, més que no pas una persona que imposa uns criteris fixos, sense cap altra opció.*

ORGANITZACIÓ

- *L'escola funcionarà amb un equip pedagògic i amb un responsable que vetllarà per a la bona organització i eficàcia del conjunt i pel manteniment la línia de l'escola.*
- *L'equip pedagògic tindrà una estructuració interna amb càrrecs i funcions determinades.*
- *Es procurarà la formació de l'equip pedagògic, ja sigui en altres organismes, ja sigui dins de l'escola.*
- *El nombre d'alumnes per classe serà limitat. També el creixement de l'escola.*
- *L'entrada a l'escola es farà per rigorosa sol·licitud. Tindran, però, primàcia els germans dels infants que ja són alumnes i preferència els infants del barri i aquells que en tinguin necessitat.*
- *Procurar l'escola de barri que evita discriminacions.*
- *Cada família contribuirà a les despeses de l'escola a la mida de les seves possibilitats.*

RELACIÓ PARES – ESCOLA

- *Col·laboració dels pares en l'educació dels seus propis fills segons la línia de l'escola que els pares ja hauran acceptat.*
- *Contactes periòdics –almenys una vegada a l'any- i sempre que es cregui necessari.*
- *Col·laboració pares - escola en tot el que pugui millorar el bon funcionament de l'escola. En qüestions pedagògiques, serà l'equip pedagògic qui, en últim terme, prendrà la decisió que cregui més convenient.*

No cal massa comentaris davant d'aquesta declaració de principis pensada fa quasi bé cinquanta anys, quasi profèticament pel que ha de ser l'educació dels infants. És un document pedagògic concís i de referència o ho hauria de ser.

Tanmateix, no puc estar-me de fer alguna reflexió respecte dels precedents renovadors i de l'actualitat de la proposta, perquè és una proposta molt sòlida tant des d'un punt de mira pedagògic com sociològic i polític .

La primera idea és la de la universalitat de l'educació: "l'escola és oberta a tothom". És un dels principis liberals del segle XIX, quan a Europa comença a establir-se el marc de l'educació pública. La voluntat d'integrar-se a la xarxa d'escoles públiques queda palesa en el difícil procés que va seguir l'escola dins del moviment del CEPEPC (Col·lectiu d'Escoles per l'Escola Pública Catalana). Nabí va ser escola pública l'any 1989 i incorpora l'escola unitària que hi havia a Vallvidrera.

La paraula *tothom*, penso que en el pensament de l'Elisa, també comporta el significat d'escola inclusiva (tan traginat avui mateix). *Tothom* vol dir qualsevol persona, precisament pel seu caràcter de ser persona, senzillament. (Veiem l'article 2, punt 1 de la Convenció Internacional dels Drets dels Infants: *Els Estats membres han de respectar els drets enunciats en aquesta Convenció i assegurar-los a tots els infants sota la seva jurisdicció sense cap mena de discriminació, independentment de la raça, el color, el sexe, la llengua,*

la religió, l'opinió política o d'altra mena, l'origen nacional, ètnic o social, la posició econòmica, la incapacitat física, el naixement o qualsevol altra condició de l'infant, dels seus pares o dels seus tutors legals.)

Lligat a aquesta idea d'universalitat de l'educació hi ha un principi de justícia distributiva quan s'estableix que *cada família contribuirà a les despeses de l'escola a la mida de les seves possibilitats* (podem pensar en el principi de gratuïtat). Els qui vam viure els inicis i els primers temps de l'escola sabem molt bé què vol dir la quota indicativa i la baremació dels ingressos a l'escola. És admirable reconèixer tants esforços per tirar endavant una escola que pretenia que els infants trobessin un lloc sota el sol.

D'altra banda, i també, la idea d'escola de barri és una declaració clara de la consciència àmplia de territorialitat. El pensament de l'Elisa s'avançava en la consideració de les tensions que molts anys després es van manifestar en l'Informe Delors (*"L'educació té un tresor amagat dins seu"*): de la localitat i de la globalitat; de ser ciutadans del barri i ser ciutadans del món.

Si pensem en la figura de l'infant que retrata el projecte el podem veure com el centre de l'activitat educativa (és el principi de paidocentrisme i el principi d'activisme que propugna el corrent de l'Escola Nova, tan innovador ara mateix encara. Només cal veure el que deien Ferrière, Claparede, Bovet, i, sobretot, Freinet) perquè considera que el coneixement es construeix i s'estructura a partir de l'experiència (l'experimentació) i en la comunicació d'allò nou que s'ha adquirit (tornem a mirar l'apartat referit al "sistema" del projecte que comentem).

El sistema de l'escola es consolida a partir de valors inalterables (podem recórrer a *Les invariants pedagògiques* de Freinet) com són el respecte a les característiques de l'infant (tornem a la Convenció Internacional dels Drets dels Infants), a les seves capacitats de creació, d'expressió i de comunicació i d'acció sobre el seu entorn com a la manera de construcció de coneixement. D'altra banda, la consideració del treball cooperatiu com a mecanisme per a l'educació social i intel·lectual de les criatures.

El concepte de cooperació és present com una base del sistema i de l'organització de l'escola, no solament pel que fa a les estratègies didàctiques dirigides a l'educació democràtica dels infants sinó també en la manera de funcionar els mestres i tot el personal adult, incloent-hi els pares i mares als que se'ls demana *col·laboració en l'educació dels seus propis fills segons la línia pedagògica de l'escola que els pares hauran acceptat*. S'ha de ser molt prudent i delicat respecte de la presència dels pares i mares dels infants a l'escola perquè són d'una gran vàlua i responsables de l'educació de llurs fills. Tanmateix, cal reivindicar el paper tècnic del professorat en matèria d'educació de manera que la cooperació de les famílies estigui en la mateixa línia pedagògica de l'escola.

En un altre ordre de coses, si vigilem el que diu la Llei Catalana d'Educació (altrament dita LEC, 2009) en el seu article 25 podem veure com el document que ens ocupa es va avançar al seu temps de la mateixa manera que estableix la normativa de matriculació dels infants a l'escola. Una escola que hauria de ser petita, amb pocs alumnes a l'aula, per bé

que tothom es conegués pel propi nom, des dels més petits als més grans, amb la possibilitat d'establir vincles afectius i de coneixement.

He volgut reflexionar respecte dels principis pensats per Elisa Moragas per reconèixer que l'escola que ella va fundar, l'escola Nabí, no va néixer de manera ocasional sinó que, a la seva base, hi ha els referents científics del corrent de l'Escola Nova, del pensament pedagògic dels nostres insignes mestres com Artur Martorell o Alexandre Galí, del compromís polític i social de Freinet, del respecte a la persona de l'infant que es manifesta en la Convenció Internacional dels Drets dels Infants... i he volgut, també, manifestar l'actualitat d'aquests principis que, a hores d'ara, encara estan molt lluny de ser assolits de manera general, malgrat la bona voluntat d'algunes disposicions legals.

L'Elisa va ser capaç de redactar el PROJECTE D'ESCOLA EN SEU ASPECTE PEDAGÒGIC perquè comportava un bagatge pedagògic immens i perquè tenia un objectiu difícil i clar: que les criatures siguin de la manera que són i que esdevinguin tan felices com pugui ser.

Enric Vilaplana, professor emèrit de la Universitat Autònoma de Barcelona i membre de l'equip pedagògic fundador de l'Escola Nabí.

Referents bibliogràfics

AADD. (2000): *Pedagogías del siglo XX*. Cuadernos de pedagogia. Fontalba. Barcelona.

AADD. (2001): *La renovació pedagògica des de dins (1940-1980)*. Edicions 62. Barcelona.

Moragas, Elisa. (1997). "L'Escola Nabí i el mètode Freinet". *Trivium & Quatrivium*. Num. 1.

Monés, Jordi. (1981). *Els primers quinze anys de Rosa Sensat*. Barcelona. Rosa Sensat-Edicions 62. Barcelona.

Palacios, Jesús. (1978). *La cuestión escolar*. Laia. Barcelona.

Sala, Carme; Vilaplana, Enric. (2017): "la recuperació de la pedagogia Freinet a Catalunya". *Educació i Història. Revista d'Història de l'Educació*. Num. 29